

„EIN „ČEČE“, DER MEHR THÜRINGISCH ALS DEUTSCH UND MEHR DEUTSCH ALS TSCHECHISCH SPRICHT“: EDUARD RÜFFER JAKO AKTÉR ČESKÉHO A NĚMECKÉHO LITERÁRNÍHO POLE

Ladislav Futtera (Liberec)

‘Ein „Čeče“, der mehr thüringisch als deutsch und mehr deutsch als tschechisch spricht’: Eduard Rüffer as an Actor in the Czech and German Literary Field

Abstract: Eduard Rüffer (1835–1878), a German from Prussia who settled in Prague, is one of the forgotten writers of the nineteenth century. As a journalist, he collaborated for many years with Jan Stanislav Skřejšovský, the press magnate of the Old Czech Party (*Staročesi*). In addition, Rüffer published — both in German and in Czech translation — adventurous historical-political novels, opera libretti, theoretical and historical writings on military affairs, and contemporary journalistic overviews of ongoing armed conflicts. His work is characterised by a strong emphasis on quick economic return. Drawing on Pierre Bourdieu’s theoretical framework, the study traces Rüffer’s position within the Czech and German literary fields. Using the example of a commercial author, it examines the internal segmentation of the Czech literary field, its transitions and points of reference to the German literary field, as well as the roles of art criticism and publishing houses. The artistic periphery in which Rüffer operated exhibits a far greater dynamism of relations and positions than the more stable central zones occupied by established and later canonised actors.

Keywords: book market – commercial literature – Czech-German relations – Eduard Rüffer – literary field

Kdo byl Eduard Rüffer

Průvodce po místech posledního odpočinku českých spisovatelů *Naše hroby. Stručné životopisy spisovatelů a umělců českých, jichž těla na hřbitovech pražských odpočívají* byl zakončen medailonem Eduarda Rűffera (1835–1878). Tato kompozice byla částečně motivována konfesně. Autor publikace, katolický kněz Jan Ježek, totiž nejprve zpracoval katolické nekropole a až na závěr připojil část věnovanou evangelickému hřbitovu v Karlíně. Jak však přiznal, na tomto pohřebišti měl nejvíce starostí právě s Rűfferem: „*Pohřichu nevzpomněl si na Rűffera dosud nikdo a poslední lůžko zesnulého ani prostínká deska neoznačuje. Pisatelé těchto řádků bylo několikráté jíti do Karlína, než na jisto vypátral, kde vlastně zvěčnělý pochován. Tak máme památku svých národních pracovníků v poctivosti!*“ (JEŽEK 1881, s. 14)

To se psal rok 1881. Od Rűfferovy smrti a reprezentativního pohřbu, jehož se zúčastnily početné delegace redakcí pražských žurnálů a časopisů, uplynuly pouhé tři roky.¹ Zapomnění, do něhož tento spisovatel bezprostředně po smrti upadl,² trvá i nadále. Nemnohé současné připomínky se vztahují převážně k autorovým publikacím s tematikou vojenské strategie a vojenské historie.³ V literárněhistorických

Obr. 1. Portrét Eduarda Rűffera byl otištěn na titulní straně *Humoristických listů* z 1. května 1885 jako součást seriálu „podobizen“, který připravoval Jan Neruda (NERUDA 1955).

¹ Eduard Rűffer zemřel na tuberkulózu 16. listopadu 1878. Pohřeb se konal o tři dny později; pohřební průvod tvořený zástupci redakcí a novinářských sdružení směřoval ze spisovatelova bydliště na Vinohradech přes Václavské náměstí, Příkopy a Poříčskou bránu do Karlína (ANONYM 1878c).

² Po Janu Ježkovi věnoval Rűfferovi ještě roku 1885 jednu z „podobizen“ v *Humoristických listech* Jan Neruda (NERUDA 1955).

³ Na webových stránkách Vojenského historického ústavu je Rűffer připomínán v souvislosti s vydáváním periodika *Žižka* (1870–1871) a monografických popisů evropských válečných konfliktů, které instituce digitalizovala. Na hlubší zhodnocení Rűfferova díla a jeho osobnosti tyto materiály rezignují, nanejvýš

souvislostech bývá v poslední době připomínán kvůli svému třídílnému politicko-dobrodružně-konspiračnímu, hrubě antisemitskému románu *Spiknutí židů v Praze* (časopisecky 1872, knižně 1873). Václav Smyčka v textech zabývajících se dějinami spiknutí a literárními reprezentacemi konspiračních teorií opakovaně upozornil na souvislost mezi tímto Rűfferovým dílem a podstatně slavnějším románem *Biarritz* (1868–1879) pruského spisovatele Hermanna Goedscheho, a to včetně odkazů k pražskému židovskému hřbitovu, které využil Umberto Eco ve své poslední románové práci *Il cimitero di Praga (Pražský hřbitov)* z roku 2010 (SMYČKA 2021; SMYČKA 2022, s. 31).⁴

Spiknutí židů v Praze naznačuje mnohé o Rűfferově způsobu tvůrčí činnosti, ovšem zdaleka nepostihuje jeho dílo v celku. Tvrzení z nekrologu v brněnské *Moravské orlici*, že „vůbec nebylo oboru spisovatelského, na kterém by se nebyl Rűffer značným úspěchem pokusil“ (ANONYM 1878b), zní nadneseně, ovšem pohled do jeho bibliografie vskutku přesvědčuje o mimořádném tvůrčím záběru (aniž však cokoli vypovídá o úspěchu, či neúspěchu): Rűffer kromě dobrodružných historicko-politických románů (např. *Die Jakobiner in Österreich* [Jakobíni v Rakousku, 1865]; *Papež a revoluce* [1865]; *Zrádce národa* [1872–74]) psal historická dramata (*Sophonisbe* [1857]; *Der letzte Römer* [Poslední Říman, 1865]; *Na Balkáně* [1868]), básně, v nichž převládala historická epika (*Gedichte* [Básně, 1864]), teoretické a historické spisy o vojenství (*Die Strategie und die Strategien der neuesten Zeit* [Strategie a strategové nejnovější doby, 1869]) i aktuální publicistické přehledy probíhajících konfliktů (*Der deutsch-französische Krieg im Jahre 1870* [Německo-francouzská válka v roce 1870, 1870; *Válka rusko-turecká* [1878]). Coby operní libretista spolupracoval se skladatelem Karlem Šeborem (*Nevěsta husitská*

[1868]; *Blanka* [1869]), libreto *Die Wunderblume* (Zázračná květina, 1876) bylo určeno pro Antonína Dvořáka. Mimoto byl od šedesátých let kontinuálně členem či externím spolupracovníkem redakcí politických novin (*Politik, Cech, Epoche*), vydával vojenskostrategickou edici *Vojenská bibliotéka* (1869–1872) a periodika s tematikou vojenství *Žižka* (1870–1871) a *Vlasť* (1871–1873), krátkodobě byl i hlavním spolupracovníkem humoristického časopisu *Leuchtkugeln* (Prskavky, 1864–1865) a podílel se též na redigování francouzsky psané *Correspondence slave* (Slovanská korespondence, 1869–1873), prezentující mezinárodnímu publiku (staro)český politický program.⁵

Již z výběru titulů je patrná Rűfferova dlouhodobá česko-německá literární dvojdomost (v případě publicistiky pak dokonce česko-německo-francouzská trojdomost). Lépe by však bylo na prvním místě uvést němčinu. Spisovatel pocházel z pruského města Liebenwerda nedaleko saských hranic. V Praze se poprvé krátce ocitnul roku 1859, trvale zde žil od roku 1864, když se v mezidobí zúčastnil Garibaldiho tažení proti Neapolsku a prusko-dánské války. Z tohoto konfliktu již psal referáty pro pražský německojazyčný deník *Politik*, stojící na pozicích staročeské strany. Jeho publicistická činnost, ale částečně i podnikatelské aktivity⁶ byly úzce provázány s fungováním této strany, respektive s jejím tiskovým magnátem Janem Stanislavem Skrejšovským.⁷ Ač to u jeho publikací, a dokonce i v nemalé části nekrologů nebylo přiznáváno, Rűffer se na rozdíl od francouzštiny či italštiny nikdy nenaučil dobře česky, veškeré jeho české tituly byly sekundárně překládány z němčiny.⁸

Vícejazyčnost Rűfferovy literární produkce tak vybízí ke kladení otázek po možnostech a způsobech paralelní existence autora na českém a německém knižním trhu v situaci prohlubujícího se nacionálního konfliktu. Z opačné perspektivy pak širě Rűfferových publikačních aktivit může ukazovat na

jej prezentují v zásadě pozitivně jako „českého vlastence“. RŮFFER, Eduard. *Válka rusko-turecká* [online]. Vojenský historický ústav. [Cit. 15. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/book/ruffer-eduard-valka-rusko-turecka/>. Coby privátní projekt vydavatele Lukáše Lhořana začala v roce 2024 na pokračování vycházet Rűfferova práce *Válka slovansko-turecká* (1877), zjevně z komerčních důvodů přejmenovaná na *Válku slovansko-muslimskou* (RŮFFER 2024).

⁴ Rűfferův román variuje kapitolu Goedscheho díla, v níž se vůdci celosvětové židovské spiklenecké organizace scházejí na pražském židovském hřbitově a spráhdají zde plány na ovládnutí světa. Ve *Spiknutí židů v Praze* se toto město stane přímo sídlem spiklenecké centrály. „Když se jejich vůdce vzepře tomuto plánu, neboť zjistí, že sám není židovského původu, ale byl Židy pouze unesen a vychován, přicházejí Židé s novým plánem na ovládnutí světa skrze socialistické hnutí. To je tak v otevřeném konci románu představeno jako zakulené židovské spiknutí, které brzy prostřednictvím nic netušících dělníků ovládne svět.“ SMYČKA 2022, s. 31.

⁵ Rűfferovu tvůrčí činnost shrnují slovníkové práce *Lexikon české literatury a Hudební divadlo v českých zemích*, které však neregistrují veškerá jeho díla (PEŠAT 2000; KUSÁKOVÁ 2006). Sestavení kompletní Rűfferovy bibliografie by vedle jeho značného oborového a žánrového rozptýlení a vícejazyčnosti komplikoval i (polo)anonymní modus částí jeho produkce.

⁶ Rűffer na stránkách *Žižky* a posléze i *Vlasti* dlouhodobě propagoval pušky zadovky Sylvestra (psán též Silvestr) Krnky a přijímal na ně objednávky. Neobratně formulovaný reklamní text na tyto zbraně otištěný 10. června 1870 v *Národních listech* se však stal příčinou vyšetřování a následného odsouzení odpovědného redaktora tohoto deníku Jakuba Arbese (CHARYPAR 2015a, s. 568). Současně se Rűffer pokoušel organizovat síť střeleckých spolků. Kvůli potížím s jejich povoláním dokonce roku 1871 adresoval otevřený list předsedovi vlády a ministru vnitra Karlu Sigmundovi von Hohenwart (ANONYM 1871b). Propagace Krnkových pušek zapadala do programu hlášeného *Žižkou*, jenž reagoval na militarizaci rakouské společnosti; tu časopis vítal coby prospěšnou pro stát, vůči němuž se na rétorické rovině projevoval loajálně, současně však vyzýval k budování vojska na národnostním principu (FILIPOVICZ 2016).

⁷ K osobě Skrejšovského a k dějinám jeho mediálního impéria srov. VELEK 2016; VELEK 2021; VELEK 2025. Proces s Arbesem z roku 1870, který vyvolal (pravděpodobně) Rűfferův článek v *Národních listech* (k otázce autorství článku srov. KREJČÍ 1955, s. 36–41), však dokládá, že Rűffer dokázal i coby Skrejšovského zaměstnanec spolupracovat s podnikem mladočeského poslance Eduarda Grégra, který se po roce 1867 profiloval jako hlavní Skrejšovského konkurent. To však nebránilo Vratislavu Kazimíru Šemberovi, aby na Rűffera z mladočeských pozic opakovaně útočil v anonymní sérii článků *Intime Briefe aus Prag* (Důvěrné listy z Prahy), vydávaných od roku 1870 ve vídeňské *Montags-Revue*, přičemž však Šemberovým hlavním cílem byl Skrejšovský. Podstatu sporu Šembery se Skrejšovským podrobně shrnul roku 1897 Jakub Arbes v pojednání *K. V. Šembera contra J. S. Skrejšovský* (ARBES 1957, srov. též POLÁK 1959).

⁸ Omezená schopnost (písemně) komunikace v češtině se stávala předmětem posměchu jak německého nacionálně orientovaného tisku (ANONYM 1870c), tak Šembery (ŠEMBERA 1871, s. 5). Naopak vzpomínka Jana Nerudy byla vystavěna na sympatiích k Rűfferově snaze komunikovat v češtině, jež se ale omezovala na mluvenou formu jazyka (NERUDA 1955, s. 34).

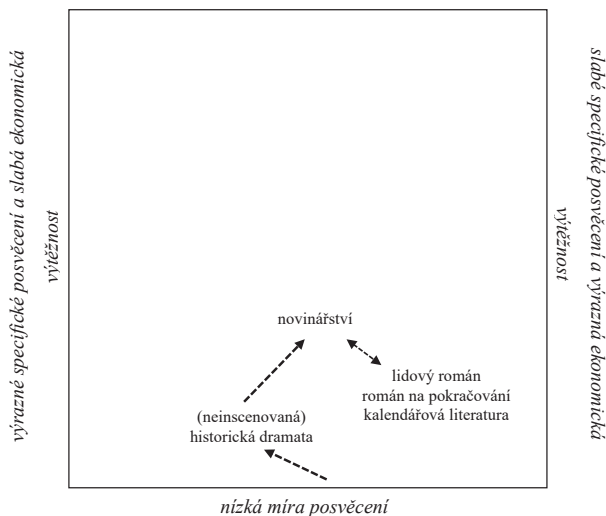
specifika fungování těchto trhů na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století.

Pozice v literárním poli

Pro dobu Rufferova pražského působení lze uvažovat o formování autonomního českého literárního pole.⁹ Sociolog Pierre Bourdieu, na jehož metodologické podněty z monografie *Les règles de l'art (Pravidla umění, 1992)* tato studie navazuje, uvažoval o autonomním poli jako sociálním prostoru, v němž dochází k interakcím mezi jednotlivými aktéry. Ti se snaží svojí aktivitou získat kapitál, který může mít buď charakter kapitálu ekonomického, nebo kulturního. Vztaheno na fungování literárního pole, pohybuje se spisovatel mezi podpozem masové produkce komerčních děl, na nichž hodlá rychle vydělat peníze, a podpozem zúžené produkce, charakterizovaným tvorbou děl s výsostně estetickými ambicemi, u nichž ale neočekává ekonomickou návratnost, nýbrž specifické uznání („specifické posvěcení“) především ze strany kolegů a konkurentů (BOURDIEU 2010, s. 287–289; BROADY 2013). Komerční produkce je orientována na uspokojování okamžitých potřeb trhu a rychlý prodej spotřebitelům (čtenářům). Bourdieu v této souvislosti hovoří o zboží s krátkodobým výrobním cyklem. Jeho protipólem jsou produkty výroby s dlouhodobým výrobním cyklem, vytvářené nikoliv s vidinou rychlé monetizace, nýbrž s hodnotovou orientací do budoucna. Zatímco u prvního typu děl hraje podstatnou roli při komunikaci mezi producentem (spisovatelem, nakladatelem) reklama, produkty s dlouhodobým výrobním cyklem „respektují svébytné zákony obchodu s uměním“, k nimž patří mj. existence nezávislé umělecké kritiky (BOURDIEU 2010, s. 192). Pozice jednotlivých aktérů se v poli na základě jejich vzájemných interakcí (jak spisovatelů mezi sebou, tak i vztahů s nakladateli, kritiky, divadelními řediteli atd.) vyvíjejí. Vedle horizontální osy určené mírou nabytého specifického posvěcení aktéra pole, respektive ekonomické výtěžnosti jeho umělecké produkce, Bourdieu do svého modelu pole doplnil též vertikální osu, jež zachycuje proces sociálního stárnutí v poli, daného mírou etablovanosti („posvěcení“) daného autora (BOURDIEU 2010, s. 167).

Jak vypadala Rufferova trajektorie¹⁰ v literárním poli? Nejprve zdůrazněme, že sám byl aktérem přinejmenším dvou literárních polí – českého a německého. Do literatury vstoupil v severoněmeckém prostředí s centrální pozicí Lipska coby sídla nejprestižnějších nakladatelských domů.

vysoká míra posvěcení

Graf 1. Náčrt Rufferovy trajektorie v literárním poli. Podle: BOURDIEU 2010, s. 167.

U lipských nakladatelů běžně publikovali též autoři německorakouští či českoněmečtí, respektive moravskoněmečtí autoři,¹¹ a to z důvodu výhodnějších smluvních podmínek, mírnějších cenzurních opatření a také možnosti oslovit širší publikum. Z hlediska fungování knižního trhu se tak po polovině 19. století ještě prohlubovala dlouhodobá asymetrie mezi publikačními možnostmi českých a německých autorů (FUTTERA 2024a, s. 309). Otázku, zda lze uvažovat o vyčleňování autonomního literárního pole německorakouského, či dokonce českoněmeckého (potažmo moravskoněmeckého), ponechává tato studie záměrně otevřenou.¹²

I s ohledem na tuto Rufferovu komplikovanou vícedomost se pokusíme jeho trajektorii zkonstruovat do jediného grafu s ohledem na dominantní žánry tvorby. Ještě před přesunem do Prahy publikoval německojazyčná historická dramata a básně se zřetelnými uměleckými ambicemi. Jeho dramatická díla však zůstala bez inscenace i zásadnější odezvy.¹³ Přesun do Prahy a výraznější provázání s českojazyčnou kulturou a politikou znamenal z perspektivy (celo)německého pole odchod na periferii. Až zde však pevné spojení s novinami Rufferovi poskytlo existenční zázemí i sociální postavení, což mělo za následek sociální „stárnutí“ a posun na vertikální ose směrem vzhůru. Naopak žurnalistická práce s tlakem na aktuálnost a ekonomickou výtěžnost ho

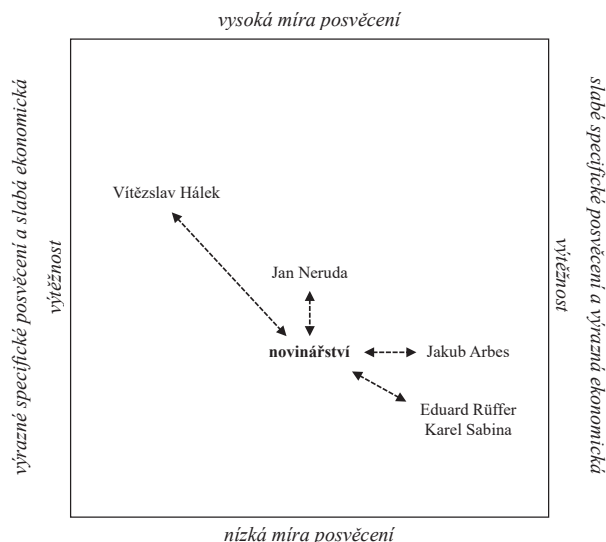
⁹ Tato studie vychází z výzkumu české umělecké kritiky od šedesátých do devadesátých let 19. století, jenž v návaznosti na Pierra Bourdieuho sledoval autonomizační proces české kultury ve sledovaném období na příkladu dobových debat o umění a umělecké tvorbě (HRDINA 2021; HRDINA 2024).

¹⁰ Ke konceptu trajektorie srov. BOURDIEU 2010, s. 339–340; BOURDIEU 1998, s. 55–56.

¹¹ Souhrnný pojem pro německé spisovatele z českých zemí není v české odborné literatuře jednoznačně ustálen. V této studii se řídíme území monografie *Tvoření literaturou. Společné dějiny česky a německy psané literatury českých zemí (1760–1920)* (SMYČKA 2024, s. 27–28).

¹² Existenci takovéhoho polí implicitně předpokládá samotná existence syntéz samostatných rakouských či českoněmeckých literárních dějin, které se musely vyrovnat s vymezováním literatury určitého regionu, jehož horizonty však díla i autoři neustále překračovali (KASZYŃSKI 2012, s. 13–24; WEINBERG – WUTSDORFF 2022).

¹³ Jednoznačně negativní recenze na dramata *Die Hermannsschlacht* (Bitva v Teutoburském lese, 1862) a *Lurelei* (1862) v lipských *Blätter für literarische Unterhaltung*, vytýkající oběma hrám nedostatek dramatickosti i poetičnosti, je zakončena zdůvodněním: „Musime obě tyto dramatické práce posoudit o to přísněji, poněvadž Ruffer v pátém dějství *Lurelei* ukazuje, že dokáže vytvořit něco lepšího.“ („Wir müssen um so mehr streng über diese beiden dramatischen Arbeiten urtheilen, da Ruffer in dem fünften Acte seiner ‚Lurelei‘ zeigt, daß er etwas Besseres zu leisten im Stande ist.“) (ANONYM 1862, s. 860).

Graf 2. Vývoj Rüfferovy pozice v literárním poli ve vztahu k dalším českým spisovatelům se zázemím v žurnalistice. Podle: BOURDIEU 2010, s. 167.

odsouvá z levé poloviny pole, v němž převládalo specifické posvěcení nad ekonomickou výběžností. Kvantitativně bohatá vlastní beletristická produkce, především dobrodružné lidové romány, uveřejňované seriálově jednak ve fejetonní rubrice novin, jednak v sešitových vydáních, jej pak posouvají výrazněji k podpoli masové produkce motivované vidinou rychlého komerčního zisku.¹⁴

Zároveň však nikdy ani zde nezískal všeobecnou proslulost.¹⁵ Symptomatická je zmínka o *Spiknutí židů* v Praze v olomouckém týdeníku *Našinec*, dle níž „lid náš

s radostí vítá dílo jednoho z prvých svých básníků“, aniž byl přitom Rüffer přímo jmenován (ANONYM 1873b). Text nesl zřetelné reklamní prvky, Rüfferovo jméno však nemělo takovou váhu, aby mohlo být použito k propagaci díla. Coby etablovaného autora jej prezentoval v omezené míře pouze periodika, s nimiž úzce spolupracoval a pravidelně je zásoboval svými díly. Když tak deník *Čech* ohlašoval na sklonku roku 1873 plány do dalšího léta, sliboval též, že „pro feuilleton píše osvědčený spisovatel a spolupracovník listu našeho p. Ed. Rüffer, známý čtenářstvu našemu dvěma romány ‚Spiknutí židů‘ a ‚Internacionála‘, jakož i několika drobnějšími povídkami, novou původní povídkou ‚Krvina bosenská‘, jejíž uveřejňování počneme v dnech nejbližších. Jmeno spisovatele ručí za práci zdařilou, s jakou málo kde jinde potkati se lze“ (ANONYM 1873e).

Rüfferova tvůrčí činnost však překračovala hranice beletristiky. Coby autor vojenskostrategických prací, podpořený navíc autoritou černohorského Danilova řádu,¹⁶ přijímaných víceméně s uznáním a respektem jak v českém, tak německém prostředí,¹⁷ si vydobyl – řečeno s Bourdieuem – symbolický kapitál, který však nebyl přenositelný do literárního pole, fungujícího podle pravidel trhu s uměleckými statky. Je symptomatické, že Rüfferovy podniky na poli vojenské publicistiky měly problematickou ekonomickou výběžnost. Zatímco popisy a rozborů aktuálních konfliktů, jež vykazovaly styčné body s lidovými romány a dalšími žánry komerční beletristiky (rychlé uspokojení aktuální poptávky, šíření po sešitech, masivní reklamní kampaň, „prémie“ v podobě bonusového obrazového doprovodu), byly ziskové,¹⁸ ukázalo se být vydávání vojenského časopisu dlouhodobě finančně neudržitelné,¹⁹ a to navzdory skrytým subvencím od politicky spřízněných zástupců samosprávy,

¹⁴ Rüfferovu pozici v poli by bylo možné komparovat s českými kanonickými autory, kterým rovněž hlavní obživu skýtala žurnalistická práce, a tedy na základě Bourdieuova rozvržení by se jejich výchozí pozice nacházela na horizontální ose uprostřed a na vertikální pod pomyslnou osou (BOURDIEU 2010, s. 167). Vítězslav Hálek, v první řadě vnímaný jako čtený a zároveň kritikou kladně přijímaný básník, by výrazněji mířil k hornímu okraji schématu a pohyboval by se v jeho levé polovině. Jan Neruda, výrazněji spjatý s žurnalistickou činností, jehož básnická tvorba byla přijímána soudobou kritikou rozporuplně, by byl pozicionován uprostřed grafu. Nejbliže Rüfferovi by se tak nacházeli Karel Sabina a do určité míry Jakub Arbes, kteří však na rozdíl od něj o žurnalistické zázemí nakonec přišli a výrazněji se přiklonili ke komerční beletristické tvorbě, která pro ně představovala hlavní zdroj obživy.

¹⁵ Vrcholného posvěcení z podpole masové produkce dle Bourdieuho dosahovali tvůrci bulvárního divadla (BOURDIEU 2010, s. 167).

¹⁶ Řád Rüfferovi udělil roku 1873 kníže Nikola I. Petrovič-Njegoš za referáty o balkánských válkách s Osmanskou říší (ANONYM 1873c). Týž řád již roku 1867 obdrželi čelní staročeští politici František Palacký a František Ladislav Rieger, roku 1878 se jeho laureátem stal i Sylvestr Krnka, jehož puškami byla v předchozím desetiletí černohorská armáda vyzbrojena (SKRAMOUŠSKÝ 2012, s. 96). Dlouhodobá orientace staročeské politiky na Černou Horu, motivovaná do značné míry slovanskými resentimenty, se otiskla též do české kultury, v níž se prosadil stereotyp Černohorce coby mravně uvědomělého Slovana, jenž srdnatě bojuje proti vnějšímu (osmanskému) nepříteli. Adorace Černé Hory dostoupila v české literatuře vrcholu v prózách a publicistice Josefa Holečka (ŠÍSTEK 2011, s. 65–110).

¹⁷ Zhodnocení Rüfferových děl s vojenskou tematikou překračuje tematický záběr této studie. Můžeme alespoň konstatovat, že v českojazyčném prostředí byl Rüffer neproblematicky prezentován jako odborník na dané téma. Německé ohlasy jeho děl skýtají pestřejší paletu názorů od uznalé chvály (BERNECK 1871, s. 330–331) až po naprostou negaci, motivovanou však v první řadě politicky (ANONYM 1873d). Příkladem věcně střízlivé kritiky je recenze německého pojednání o prusko-francouzské válce z roku 1870 ve vojenském časopise *Der Kamerad*. Rüfferovo dílo je správně charakterizováno jako rychlé uspokojení poptávky čtenářů, které však nelze označit za „knihu trvalé hodnoty“ („Buch von dauerndem Werthe“), zvláště když věcná analýza ustupuje stranicky zaujaté publicistice (ANONYM 1870e).

¹⁸ O prusko-dánské válce roku 1864 a o prusko-rakouské válce o dva roky později Rüffer referoval ve fejetonech v deníku *Politik*. Počinaje prusko-francouzskou válkou roku 1870 zpracovával aktuální konflikty v publikacích, jež začaly vycházet po sešitech okamžitě po vypuknutí válečného konfliktu. Systém produkce se přitom postupně proměňoval. *Válka francouzsko-německá roku 1870–1871*, vydávaná Františkem Bartelem, vycházela v nepravidelných intervalech, přičemž nakladatel získával předplatitele, aniž bylo předem jasné, kolik sešitů nakonec dílo obsáhne (ANONYM 1871a). Naopak Alois Hynek, vydavatel *Války slovansko-turecké* a *Války rusko-turecké*, sešity produkoval v pravidelné týdenní periodě (ANONYM 1877b).

¹⁹ Když Rüffer roku 1873 ukončoval vydávání *Vlasti*, stěžoval si, že ho časopis dosud stál 6000 zlatých (RÜFFER 1873a). Rentabilitu časopisů پوشkozovaly i časté konfiskace, s nimiž se musel potýkat zvláště *Zižka* (CHARYPAR 2015a, s. 568).

kteří odebírali značnou část nákladu a rozdávali ho vojenským odvedencům.²⁰

Vnitřní členění literárního pole, jak o něm uvažoval Bourdieu, úzce souvisí s konceptem umělecké autonomie a umělecké heteronomie, tedy představou buď nezávislého umění pro umění, nebo naopak závislosti umění na mimoliterárních skutečnostech (BOURDIEU 2010, s. 285–290; JURT 1995, s. 90). Rüfferova pozice v podpoli masové produkce měla za následek nutnost brát ohledy na vnější požadavky dalších aktérů pole, vůči nimž se dostával do závislého postavení – čtenářské obce, nakladatelů a v pozadí též politiků. Rüfferovu závislost na nakladatelích konstatovaly i některé zmínky v dobové publicistice. Českobudějovický *Budivoj* s Rüfferovým životem zúčtoval bez náznaků sentimentu: „Avšak byl jakožto spisovatel s to psátí vše, čeho na něm od nakladatelů žádáno. Řekli bychom: spisovatelský dobrodruh, jakým byl i v životě“ (ANONYM 1878d).²¹ Vídeňská *Die Presse* pak Rüfferovo spojení se staročechy komentovala s ironickou, částečně mystifikační informací, že „staročesi ve svém boji proti vládě sáhli ke strašlivé zbrani. Nechali si od Rüffera napsat román, ve kterém je roky hledaný vrah manželky pekaře od Prašné brány v Praze odhalen v redaktorovi moravských vládních novin.“²²

Příklady tematické závislosti Rüfferových děl na nakladateli, respektive publikační platformě, lze uvést celou řadu. Například na sebe navazující časopisecky publikované romány *Spiknutí židů v Praze* a *Internacionála*, které varovaly před údajným komplotem židů, jehož nástrojem se mělo stát dělnické hnutí a ideologie socialismu, vycházely před knižním vydáním (pod společným titulem *Spiknutí židů v Praze*) na pokračování ve staročeských novinách *Čech*, orientovaných na venkovské katolické čtenáře. Romány tak byly zaměřeny proti politické konkurenci a zároveň – jak je patrné i z doprovodné reklamní kampaně, která kromě *Čecha* probíhala i v ideologicky spřízněných krajinských tiskovinách (ANONYM 1872a, ANONYM 1873b) – počítaly s latentním antisemitismem českého a moravského venkova.²³ Ale snad nejpádněji Rüfferovu schopnost napsat na zakázku „originální román“ v podstatě na libovolné téma dokládá jeho dílo *Des Brauers Töchterlein* (Sládkova dceruška, 1876), jež vycházelo na pokračování v časopise *Grüß Dich Gott!*, což byl „ilustrovaný poučný a zábavný list pro německé sládky“.²⁴

vysoká míra posvěcení

A. Hartleben, Wien, Pest, Leipzig (1878, 1 položka)

W. Opetz, Gotha (1862, 1 položka)
F. A. Urbánek (1873–1874)
B. Stýblo (1873, 1 položka)
K. Bellmann (1878)

Ed. Grégr (1870, 1 položka)
J. S. Skrejšovský (1868–1873)

Al. Hynek (1872–1878)
A. G. Steinhauser (1865)

vlastní náklad (1863–1875)

nízká míra posvěcení

Graf 3. Pozice Rüfferových nakladatelů v poli s ohledem na jejich „posvěcení“. Podle: BOURDIEU 2010, s. 194–196.

Rüfferovi nakladatelé

V průběhu své spisovatelské kariéry Rüffer vystřídal značný počet nakladatelů. I v případě jednotlivých nakladatelských domů lze uvažovat o jejich rozdílné pozici v literárním poli. Bourdieu v souvislosti s nakladateli uvažoval především o míře posvěcení, tedy společenské prestiže, které se jednotliví nakladatelé na základě svého edičního programu i práce s kmenovými autory těšili a již je možné vyjádřit zájmem literárních kritiků o jejich produkci či množstvím literárních cen udělovaných kmenovým autorům nakladatelství (BOURDIEU 2010, s. 193–200).

Snad ještě důrazněji než u náčrtu Rüfferovy trajektorie v literárním poli je třeba upozornit na markantně odlišný dosah nakladatelů z center německého knižního trhu ve srovnání s lokálními pražskými nakladateli. Rüffer i svá německá díla povětšinou vydával v Praze a na celoněmecký trh se mu

²⁰ Jednalo se o součást osvětové kampaně za „odstranění chlastu při odvodu na účet obcí“. Namísto pijatyky tak některé obce své odvedence odbarvovaly vojenskými spisy (ANONYM 1870f).

²¹ Podle roudnického *Podřipanů* pak Rüffer „vydal všelijaké spisy, libreta, romány obsahu světského i náboženského, jak u něho právě byly objednány“. Tento kritický výpad byl veden ještě za Rüfferova života z mladočeských a antiklerikálních pozic (ANONYM 1874a). Rüfferovo jméno se však v politických sporech mezi staročechy a mladočechy objevovalo naprosto výjimečně (především v již zmíněných Šemberových německy psaných *Důvěrných listech z Prahy*). Rovněž rezervovaná posmrtná zmínka v *Budivoji* byla výjimkou, pražská periodika o Rüfferovi referovala s uznáním.

²² „Die Aitcechen haben in ihrem Kampfe gegen die Regierung zu einer furchtbaren Waffe gegriffen. Sie ließen von Rüffer einen Roman anfertigen, in welchem der seit Jahren von der Polizei gesuchte Mörder eines Bäckerweibes beim Prager Pulverthurm in der Person des Redacteurs des Regierungsjournals in Mähren entdeckt wird.“ (ANONYM 1874b) Mínen je román *Děti soumraku* (1875) a jeho hlavní záporná postava konfident Cira, někdejší nacionálně česky orientovaný novinář, který se v Brně zabývá psaním protičeských pamfletů (RÜFFER 1875). Román zjevně účtuje s Rüfferovým (a Skrejšovského) dlouholetým protivníkem Šemberou. Ten z pozice redaktora vídeňských novin *Neues Wiener Tagblatt* začal ostře kritizovat politický a kulturní život české společnosti a v českém prostředí byl odsuzován jako renegát (MOCNÁ 2018).

²³ Podle olomouckého *Našince* tak měl lidový čtenář na základě četby Rüfferova románu poznat, „kdo oň jedná“ (ANONYM 1873b).

²⁴ „Illustriertes Belehrungs- und Unterhaltungsblatt für deutsche Brauer“ (ANONYM 1876b).

po počátečních pokusech v raných fázích kariéry dlouhodobě proniknout nezdařilo. U skutečně prestižního nakladatele Adolfa Hartlebena (ROB 1966) Rűfferovi vyšla v samém závěru života jediná publikace, a sice životopis prvního krále sjednocené Itálie Victora Emanuela, tedy nikoliv beletristický text, nýbrž literatura faktu (RűFFER 1878b). Odečteme-li nakladatelství, u nichž Rűffer vydal jediné dílo, zbývá krátkodobá publikační spolupráce s pražskými nakladateli Františkem Augustinem Urbánkem a Karlem (Carlem) Ferdinandem Bellmannem. Oba provozovali zavedené firmy se široce rozkročeným edičním programem, v případě pražského Němce Bellmanna s výraznějším zastoupením německojazyčné produkce (ZACH 2008; HOMOLA 1985). Naopak konvenční lidové čtivo vydával Anselm Steinhauser.²⁵ Dlouhodoběji Rűffer publikoval u Jana Stanislava Skrejšovského a Aloise Hynka.

V případě nakladatelů Skrejšovského a Hynka lze Rűffera označit za jejich kmenového autora. Skrejšovský byl v šedesátých letech a na počátku sedmdesátých let staročeským tiskovým magnátem. Pro svoje podnikavé, ale současně bezskrupulózní chování jej upřímně nenáviděli nejen političtí protivníci, ale nakonec i představitelé samotné staročeské strany (VELEK 2025). Produkce jeho nakladatelského domu byla úzce provázána se Skrejšovského politickou profilací. Rűffer patřil k blízkým spolupracovníkům Skrejšovského, jeho politický program sledoval jak ve svých publicistických textech na stránkách *Politik*, tak i ve společenských románech, které – jak se dohadovala i politická konkurence – leckdy vznikaly přímo na zakázku Skrejšovského, respektive staročeské strany (ANONYM 1874b). Rűffer zůstal Skrejšovskému loajální i v době, kdy dosavadní staročeský tiskový magnát začal ztrácet kontrolu nad svým vydavatelským domem.²⁶ Skrejšovský byl v letech 1872–1873 vyšetřován pro neplacení daní z inzerátů ve svých novinách. V první instanci byl osvobozen, odvolací soud jej ale odsoudil k ročnímu vězení. Skrejšovský byl již notně zadlužen, když ve prospěch staročechů před volbami do českého zemského sněmu roku 1872 (tzv. chabrusové volby) skupoval velkostatky, na něž byly navázány hlasy v kurii velkostatkářů. Jak konstatoval Luboš Velek, „*firma bez šéfa, ekonomické a politické důsledky chabrusu, obecná hospodářská krize prováděná dramatickým poklesem inzercí ze strany firem, krach bratrova podnikání i četné rodinné trable udolaly i Skrejšovského*“ (VELEK 2025, s. 157). Rűffer pro Skrejšovského po jeho odsouzení připravil francouzsky psanou brožuru *Une cause cělèbre. Analyse des débats du Procès J. S. Skrejšovský* (Slavná kauza. Analýza soudního procesu J. S. Skrejšovského, 1873), která měla zahraničním čtenářům

přiblížit soudní proces, jenž byl se Skrejšovským veden. Po definitivním rozkolu Skrejšovského se staročeskou stranou pak Rűffer na samém sklonku života vstoupil do redakce pražského německojazyčného deníku *Epoche*, který měl konkurovat obdobně zaměřené *Politik*, nezískal však již větší čtenářský ohlas (PEŠAT 2000, s. 1320; SEKERA 2005).

Nakladatel Hynek se specializoval na produkci lidového čtiva bez výrazných uměleckých i politických ambicí (HOMOLA 1993, s. 378). Rűffer u Hynka publikoval své románové práce, po polovině sedmdesátých let zde začala vycházet také jeho sešitová pojednání o aktuálních válečných konfliktech. Mimoto však Rűffer dlouhodobě vydával knihy vlastním nákladem, a jak dokládají inzeráty v tisku, přinejmenším částečně zajišťoval i jejich distribuci (ANONYM 1872c).

Rűffer jako autor „literárního dryáčnictví“?

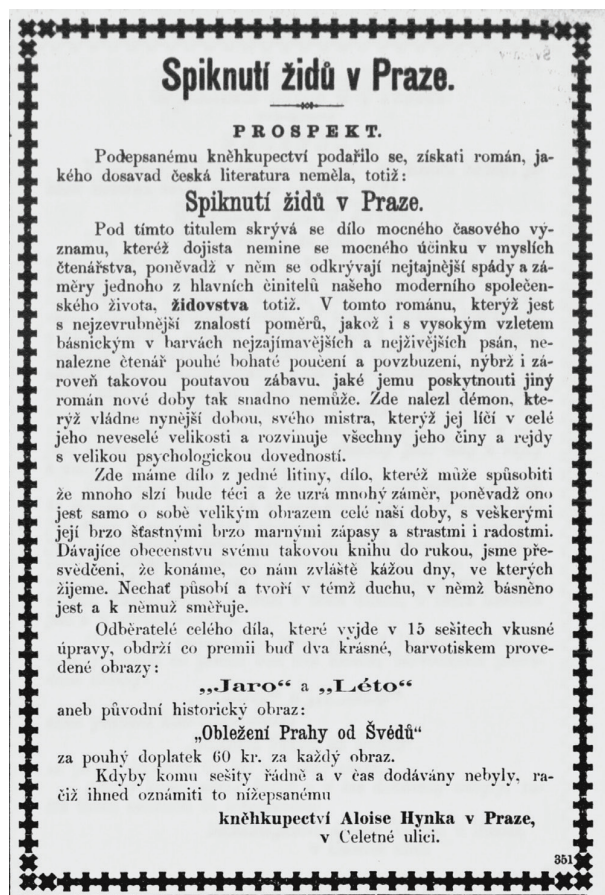
V průběhu Rűfferova života docházelo v českém prostředí k výraznější vnitřní hierarchizaci knižní produkce a specializaci nakladatelských domů. Že dochází k překotnému vývoji knižního trhu, si uvědomovali i samotní aktéři (českého) literárního pole. Vedle kritických úvah Vítězslava Háška *Naše literární trhy* (1872) a *Laciná literatura* (1873), které plédovaly pro silnou pozici autonomní umělecké kritiky, již měla příslušet moderace mezi jednotlivými aktéry pole, se o mapování knižního trhu již od roku 1869 snažil *Věstník bibliografický*, měsíčník redakčně připravovaný Františkem Augustinem Urbánkem, toho času obchodním ředitelem a správcem nakladatelství Ignác Leopold Kober (FUTTERA 2024b, s. 184–186; FUTTERA 2025).

Sestavování bibliografie české knižní produkce ovšem záhy přerostlo v ambici knižní trh kultivovat. Již v prosinci 1869 začala v periodiku vycházet rozsáhlá analyticko-úvahová stať *Literární dryáčnictví*. Pod tímto pojmem se skrývaly jednak rozličné formy neetického jednání nakladatelů, jednak tzv. dryáčnická literatura. Tou byly míněny „*škváry bezcenné, oplzlé to nejvíce romány*“ (ANONYM 1870d, s. 171). Úvaha byla strukturována po jednotlivých nakladatelích, jimž se vytýkaly různé formy tohoto dryáčnictví. Mezi kaceřované nakladatele byl okamžitě zařazen Anselm Steinhauser, s nímž Rűffer krátce spolupracoval v polovině šedesátých let (ANONYM 1869–1870). V doplňcích k *Literárnímu dryáčnictví* pak byl zmíněn i teprve začínající Alois Hynek, budoucí nejvýznamnější vydavatel Rűfferových děl v posledních letech spisovatelova života (ANONYM 1870d).

Naplňovalo tedy v očích Rűfferových současníků jeho dílo znaky tohoto typu literatury, vylučovaného ze seriózní diskuse o umění? Třeba *Spiknutí židů v Praze* zřetelně

²⁵ U těchto nakladatelů přitom Rűffer publikoval jen úzce vymezený segment ze svých rozsáhlých aktivit. U Urbánka se jednalo o operní libreto *Svatojanské proudy a Nevěsta husitská* (RűFFER 1873b; RűFFER 1874), u Bellmanna o německá zeměpisná a vojenská pojednání *Land und Leute von Bosnien und der Hercegovina* (Země a lidé Bosny a Hercegoviny) a *Plevno. Ein Denkstein der modernen Kriegsgeschichte* (Plevno. Památník moderních vojenských dějin) (RűFFER 1878c; RűFFER 1878d). Se Steinhauserem krátce spolupracoval již v polovině šedesátých let. Nejprve pro něj editoval *Österreichischer Reform-Kalender* (Rakouský reformní kalendář) na rok 1865 (více ročníků se kalendář nedočkal) (RűFFER 1864) a dále zde v rychlém sledu v průběhu roku 1865 vydal romány *Aus den Papieren eines Todten* (Z listin zemřelého) (RűFFER 1865a), *Die Jakobiner in Österreich* (RűFFER 1865c) a tragédii *Der letzte Römer* (RűFFER 1865b).

²⁶ Spisovatel Josef Holeček ve svých beletrizovaných memoárech *Pero* (1922–1925) uvedl, že prý Rűffer vůči oslabenému Skrejšovskému „*dopustil se jakési nevěry, již ihned litoval a kál se*“. Rűfferova závislost na Skrejšovském byla dle Holečka motivována především finančním nedostatkem, jímž Rűffer dlouhodobě trpěl (HOLEČEK 1925, s. 309–310).

Obr. 2. Inzerce *Spiknutí židů v Praze* představuje typický příklad propagace komerčního zboží. Kromě bombastických formulací k nim patřila i nabídka obrazových premií (ANONYM 1873a).

neslo rysy, na jejichž základě byla v dobové diskusi dryáčnická literatura charakterizována (FUTTERA 2024b, s. 192–193): patřil k nim senzacechtivý název, dobrodružný obsah, v němž nechyběly ani poměrně otevřené erotické scény, způsob vydávání po sešitech, k nimž nakladatel přidával „co premii buď dva krásné, barvotiskem provedené obrazy: ‚Jaro‘ a ‚Léto‘ aneb původní historický obraz: ‚Obležení Prahy od Švédů‘ za pouhý doplatek 60 kr. za každý obraz“ (ANONYM 1873a).

Termín „dryáčnická literatura“ byl však formulován velmi vágně.²⁷ V době časopiseckého vydávání *Spiknutí židů v Praze* tak dokonce v deníku *Čech* vyšel článek, jenž tento román propagoval jako přímého konkurenta k amórnímu dryáčnictví, oproti němuž mělo naopak Rufferovo dílo, příznaně orientované na lidového čtenáře,²⁸ nabídnout příkladné hodnoty: „*Musíme mít román pikantní, lákavý a napínavý, praví naši nakladatelé, sice nejde na odbyt. A zapominají při tom, že může býti podobný, ale při tom přece může mít dobré, nezkažené zrno a může čtenářstvo ušlechťovati a nikoliv je strhovati v kal. Chtějí-li mít naši páni nakladatelé příklad takového dobrého románu a při tom ještě původního, nechat jen laskavě pohlednou na ‚Spiknutí židů v Praze‘, kteréž v ‚Čechu‘ uveřejněno jest“ (ANONYM 1872d).²⁹*

Samotný František Augustin Urbánek, který tažení proti dryáčnické literatuře zahájil, se pokusil literární produkci hierarchicky rozčlenit tím, že ve *Věstníku bibliografickém* zavedl zdánlivě exaktní, reálně však naprosto subjektivní systém hodnotících značek. České a slovenské knižní novinky, „jež poznamenány jsou hvězdičkou (*), vřele čtenářstvu poručeny činíme, poznamenané křížkem (†) nemůžeme doporučiti; knihy znamením neopatřené jsou ceny prostřední nebo takové, jichž cena vnitřní nám okamžitě známa není“ (ANONYM 1870b). Negativní hodnocení Urbánek používal převážně pro politické spisy a pamflety, ovšem též pro historické romány, v jejichž případě se při odmítnutí estetické hledisko rovněž kombinovalo s politickým. Odmítnutí si ovšem zdaleka nevysloužili všichni nakladatelé zahrnutí mezi producenty „dryáčnické literatury“, křížkem nebylo označeno ani žádné z Rufferových děl bez ohledu na jeho vydavatele.³⁰

V německých periodických z českých zemí se sice takto široce založené debaty o „literárním dryáčnictví“ nevedly, ovšem pozice moralistní kritiky hodnotící dílo na základě jeho morálně-etické tendence v nich byla přítomná obdobně jako v českojazyčném prostředí. Na rozdíl od něj se přinejmenším v některých německojazyčných periodických dostalo Rufferovým dílům jednoznačného odsudku a odsunutí do nejnižších pater literární produkce. Například *Teplitzer Zeitung* jeho román *Die letzten Tage Alt-Oesterreichs* (Poslední dny starého Rakouska, 1872) s využitím oblíbené rétorické figury ochrany „nevyspělého“ (v tomto případě ženského)

²⁷ Značnou fluidnost termínu, který zpočátku zahrnoval jak způsoby jednání nakladatele se zaměstnanci, tak i moralistně motivovanou kritiku nakladatelské produkce, si v dlouhodobějším horizontu uvědomoval i Urbánek. Když po několikaleté pauze začal *Věstník bibliografický* počínaje rokem 1880 vydávat v mezitím založeném vlastním nakladatelství (čemuž odpovídal i upravený název *Urbánkův Věstník bibliografický*), svoje kulturní snahy jednoznačně zaměřil proti tzv. krvavým románům (KUNC 1971; HOLANOVÁ 2015, s. 509–603).

²⁸ Pro moralistně orientovanou kritiku „literárního dryáčnictví“ a později „literatury ukrutné“ byla symptomatická paternalistická snaha ochránit před potenciálně rozkladným vlivem těchto děl naivní, nevyspělé čtenáře, za jaké byli pokládáni venkované, ženy a mládež. V diskusích o škodlivosti tohoto typu literatury se tak opakovaně objevovaly nápady, jak produkci těchto děl buď zakázat, redukovat, anebo jí alespoň konkurovat mj. zřizováním lidových knihoven či produkcí děl, která by s krváky úspěšně soutěžila (HOLANOVÁ 2015, s. 591; FUTTERA 2024b, s. 193–195).

²⁹ Jádro sdělení článku pak mířilo k dalšímu problému, na nějž se zaměřilo „literární dryáčnictví“, a sice na nerovný vztah mezi nakladatelem a spisovatelem. Snaha nakladatelů co nejvíce vydělat a snížit tak autorské honoráře měla podle pisatele za následek nedostatek kvalitní lidové literatury.

³⁰ Urbánek zjevně nebyl autorem *Literárního dryáčnictví*, které při vydání doplnil průběžnými redakčními komentáři. V samotné redakční práci *Věstníku bibliografického* je patrné, že na počátku sedmdesátých let jej významněji zajímaly otázky nakladatelské etiky a snaha definovat zásady morálního jednání nakladatele vůči zaměstnancům a spolupracovníkům, jež však tematizovala pouze menší část *Literárního dryáčnictví*. S pozicemi moralistní kritiky, vlastní zvláště konzervativním katolickým kruhům, s nimiž v počátcích existence listu vedl i polemiky, se Urbánek sblížil až v osmdesátých letech během kampaně proti krvavým románům. Naopak o dekádu dříve se snažil jemněji a opatrněji nuancovat oproti radikálnímu hodnocení autora *Literárního dryáčnictví* (FUTTERA 2025, s. 182–183).

Záložnám, pánům obchodníkům a kapitalistům!

Nákladem knihkupectví J. S. Skrejšovského vyšlo a dostati lze v kněkupectví Theodora Mourka v Praze ve Velké Karlově ulici čís. 8.:

Jak se vypočítávají cenné papíry ve Viedeňském bursovním listku znamenáné?

Podává H. O. Zedníček. Cena 80 kr. r. č., s poštovní zásilkou 90 kr. r. č.

Obchod v cenných papírech nabyl v poslední době takových rozměrů, že známost cenných papírů pro každého vzdělance zvláště ale pro obchodníka a kapitalistu velmi důležitá jest. Pan spisovatel podává tuto spisek, v kterém pojednal o nejdůležitějších cenných papírech rakouských, jakož i o způsobu, jak se v bursovním obchodu vypočítávají. Jelikož ale vypočítávání cenných papírů hlavně na počtu úrokovém se zakládá, pojednal pan spisovatel též stručně o počtu úrokovém, aby i ten, kdo v počtu úrokovém se nezná, spisku tohoto použití mohl.

Die letzten Tage
von
Alt-Österreich

nennt sich ein
hochinteressanter politischer Zeitroman
von
EDUARD RÜFFER,
der im Selbstverlage des Verfassers binnen 14 Tagen erscheinen wird. Ladenpreis 2 Gulden. Wer bis zum 1. Mai d. J. dies Werk **gegen baar** direct bei der Administration des „**ČECH**“ bestellt, welche aus Gefälligkeit Bestellungen übernimmt, erhält es um den ermäßigten Preis von 1 fl. 50 kr. Vom 1. Mai ist es dagegen nur zu dem Ladenpreis von 2 fl. zu beziehen.
Anfragen der Buchhandlungen sind direct an den Verfasser (Eduard Rüffer, Prag Mariengasse Nr. 1417—II) zu richten.

EDV. FIEDLER,
obchodník v zboží hedbávném, střížném a modním.
v Praze,
Ovocná ulice st. č. 372,
n. č. 7.

Hotová
**krásná kostelní
roucha,**
ornáty, kasuly, pluvíaly a j.

Všeho druhu
kostelní roucha
má na skladě a doporučí
vel. duchovenstvu
českému

Všechny věci,
kterých jest do
chrámů
potřeba od střížných látek.

**Skvostné a levné
látky**
na ornáty a pod.

Také se přijímají všechny
opravy a správký
rouch za ceny velmi nízké.

Obr. 3. Vícejazyčnost (zemsky) českých čtenářů v praxi: německý inzerát na Rüfferův německý román v inzertní rubrice deníku *Čech* (ANONYM 1872b).

čtenáře označily za „makulaturu, kterou kvůli jejímu lascivnímu obsahu nelze dát do ruky slušné ženě“.³¹

Mezi češtinou a němčinou

Rüfferova dvoudomost v českém a německém literárním poli byla dlouhodobá. Je přitom zajímavé, že minimum jeho prací vyšlo skutečně paralelně v obou jazycích. Jednalo se přitom o dobově populární líčení válečných konfliktů, která byla po sešitech vydávána ještě v průběhu vojenského tažení. Naopak beletristické práce Rüffer publikoval vždy pouze v jednom jazyce.

Volba jazyka publikace (připomeňme ale, že i českojazyčné práce byly – nepříznaně – překládány z němčiny) jistě souvisela s námětem díla a jeho modelovými čtenáři.³²

Anonymně publikovaný klíčový román *Zrádce národa*, průhledně líčící policejní konfidencistství (jazykově a etnický) českého spisovatele a novináře Karla Sabiny (v románu nese hlavní hrdina jméno Lapina), logicky vyšel česky.³³ Opakovaně zmíněné *Spiknutí židů v Praze* mělo saturovat potřeby českého venkova. Preference jazyka četby však nemusela nutně vypovídat o národní identitě čtenářů. Ostatně projekt deníku *Politik* byl ekonomicky závislý na předplatitelích,

kterí se hlásili k českému národnímu hnutí, prošli ale německojazyčným vyšším školstvím, a proto pro ně bylo jednodušší číst a formulovat abstraktnější myšlenky v němčině (VELEK 2016, s. 197). Jak dokládají inzerty Rüfferova německého románu *Die letzten Tage von Alt-Oesterreich* jednak v deníku *Čech* (německy ve formě graficky upraveného inzerátu), jednak v časopisu *Obrazy života* (česky v podobě souvislého reklamního textu), automaticky se počítalo s tím, že předplatitelé těchto listů konzumují též německojazyčnou beletrii, kterou se tak zde vyplatí inzerovat (ANONYM 1872b; ANONYM 1872c).

Koncept sémiosféry, rozpracovaný Jurijem Lotmanem, operuje s představou abstraktních prostorů, v nichž dochází k propojování znaků nesoucích významy. Největší dynamiku přitom tento systém vykazuje na svém okraji, kde se jednotlivé sémiosféry setkávají a prostupují (LOTMAN 1994, s. 13–16). Vztaženo na českou a českoněmeckou literaturu se ukazuje, že navzdory proklamovanému a stále prohlubovanému nacionálnímu konfliktu právě prostředí literární periferie, na níž se Rüffer pohyboval, nadále umožňovalo pestrou škálu přechodů. Ilustrují to mj. paralelně vycházející (a příležitostně též paralelně inzerované) *Vlastenecký kalendář* a *Deutscher Hauskalender* (Německý domácí kalendář),

³¹ „Herr Eduard Rüffer, der deutsche Schriftsteller, der mit Makulatur bedeckte Verfasser des Romans ‚Die letzten Tage Alt-Oesterreichs‘, den man wegen seines theilweise lasciven Inhaltes keinem anständigen Frauenzimmer in die Hand geben durfte.“ ANONYM 1874d.

³² Zdeněk Pešat v *Lexikonu české literatury* nepřesně uvádí, že od poloviny šedesátých let Rüfferova beletrie vycházela již pouze česky (PEŠAT 2000, s. 1320). Vedle básní roztroušených v krajině tisku a drobných kalendářových próz uveřejnil román *Die letzten Tage von Alt-Österreich* (1872). Lexikografickými příručkami dosud nezaznamenané romány *Des Brauers Töchterlein* (1876) a *Die Goldgräber* (Zlatokopové, 1876) pak naznačují, že v knižnicích a časopisech vydávaných mimo české země (oba romány vyšly v Lipsku, první jmenovaný pouze časopisecky) je možné nalézt další, dosud neznámé Rüfferovy německé práce (ANONYM 1876b; BALDAMUS 1882, s. 739).

³³ Anonymitu vydání vysvětloval nakladatel Alois Hynek v doprovodné reklamní kampani politickými ohledy, Rüfferovo autorství však bylo všeobecně známo. Policie sice zachytila rovněž tvrzení, že skutečným autorem románu je redaktor *Národních listů* Václav Žižala Donovský, toto podezření se však nepotvrdilo (CHARYPAR 2015b, s. 586).

Obr. 4a–b. Paralelní vydávání Rüfferových vojenskostrategických pojednání v češtině a němčině oslovovalo potenciálně širší publikum a zároveň bylo možné dvakrát využít drahé štočky (RÜFFER 1878a; RÜFFER 1878e).

kteřé vydával Skrejšovský a do nichž Rüffer též přispíval. Nejednalo se však o různojazyčné varianty téže publikace, jak lze doložit též na Rüfferových textech v kalendářích na rok 1877. V obou jazykových mutacích vyšlo jeho pojednání *Povstání v Hercegovině i Bosně a slovanská válka proti Turecku* (německy *Aufstand in der Herzegovina und Bosnien, und der slavisch-türkische Krieg*). Do německého kalendáře však přispěl ještě dvěma prózami: *Unter der Linde* (Pod lípou) a *Der Marienritter* (Mariánský rytíř). Společně oběma kalendářům totiž byly ilustrace, v zájmu využití nákladných štoček tak texty doplněné vyobrazeními přecházely mezi oběma verzemi (ANONYM 1876a). Týž důvod motivoval i nakladatele Aloise Hynka k paralelní české a německé edici bohatě ilustrované *Války rusko-turecké* s titulem *Der russisch-türkische Krieg* (RÜFFER 1878a; RÜFFER 1878e).³⁴

Rüfferova pozice na česko-německém kulturním a jazykovém pomezí se navzdory potenciálně možným přechodům opakovaně stávala předmětem kritické reflexe. Nekrolog v *Poslu z Prahy* vykazoval zřetelnou tendenci Rüffera

jednoznačně apropriovat českému prostředí coby „*bojovníka českého*“, jenž „*jsa rodu německého, hlásil se k národu českému co potomek českých exulantů, a byl naším věrným přítelem a zastáncem*“. Jeho německá publikační činnost pak byla zcela odsunuta do pozadí: „*Přiučiv se důkladně jazyku českému, vychovával rodinu svou po česku*“ (ANONYM 1878a). Naopak Vratislav Kazimír Šembera se ve vídeňské *Montags-Revue* o několik let dříve posmíval Rüfferově „*románolijectví*“, kdy „*fabrikáty jeho múzy*“ překládá jakýsi „*studentík*“.³⁵

Ač by se mohlo zdát, že Rüfferova pozice byla v německém prostředí mnohem slabší a že zde byly jednoznačněji pojmenovávány estetické limity jeho díla i převaha kvantity nad kvalitou, pravda je to jen částečná. Vedle Šembery, hájícího mladočeský program (v německém jazyce), totiž hranice Rüfferovy akceptace a odmítání v německém prostředí kopírovala linii mezi politickými federalisty a centralisty.³⁶ Rüffer tak byl v táboře německých liberálních centralistů v čele s deníkem *Tagesbote aus Böhmen*, vydávaným

³⁴ Protože Rüffer psal text německy, vycházela německá mutace pojednání rychleji než česká. Když tak Hynek inzeroval první český sešit *Války rusko-turecké*, v prodeji již byly dva sešity německé verze (ANONYM 1877a).

³⁵ „*Sein [novin Čech] Redacteur ist ein Studentlein, das dem rühmlichst bekannten Romangießer Rüffer die Fabrikate seiner Muse ins Czechische zu übersetzen hat.*“ ŠEMBERA 1871, s. 5.

³⁶ Vídeňskou říšskou radu v šedesátých i počátkem sedmdesátých let ovládala německá liberální levice, která se hlásila k programu státních reforem na bázi centralistického uspořádání Předlitavska; čeští poslanci (po většinu období Rüfferovy literární aktivity zastávající politiku pasivní rezistence) naopak požadovali federalizaci monarchie. Politické spojence hledali jednak mezi konzervativními velkostatkáři z řad aristokracie, jednak u německých klerikálů (CIBULKA – HLAVAČKA – DROBESCH 2014, s. 69–83; OSTERKAMP 2022, s. 196–204).

poslancem vídeňské říšské rady Davidem Kuhem (PETR-BOK 2011), vykreslován jako nástroj nenáviděného federalisty, staročecha Skrejšovského. Jednou je v pravidelném glosáři *Prager Wochenrevue* (Pražská týdenní revue) Alfred Klaar, divadelní kritik a ironický komentátor veřejného dění v Praze (TOPOR 2016), vylíčil jako girondisty (KLAAR 1868), jindy zase „*Skrejšovský a Rüffer, Rüffer a Skrejšovský, toť dvojitý výtazek pražského pisálkovství; neotesaná próza jednoho naservírovaná v pozlátkových fantaziích druhého*“.³⁷ Podobně jako se informace z pražských periodik vydávaných Skrejšovským v čele s *Politik* šířily do obdobně smýšlejícího českého krajinského tisku, sledovaly a citovaly *Tagesbote aus Böhmen* politicky spřízněné regionální německočeské i vídeňské tiskoviny.³⁸ Na politicky motivované útoky na Skrejšovského s Rüfferem v *Tagesbote aus Böhmen* pak odpovídala nejen *Politik*, ale mj. i politizující, federalisticky orientovaný humoristický časopis *Leuchtkugeln*, jehož byl Rüffer hlavním spolupracovníkem (ANONYM 1864). Estetický soud o Rüfferově díle byl v těchto politicky motivovaných výpadech pouze podružný.³⁹

Rüffer versus literární kritika

Co tedy vlastně o Rüfferově díle soudila literární kritika? Podobně jako v případě nakladatelství i ona procházela vnitřní diferenciací. Zatímco podle klasického členění Alberta Thibaudeta⁴⁰ by v šedesátých letech v českém prostředí dominovala tzv. spontánní, respektive žurnalistická kritika, orientovaná na stručně představení knižních novinek co nejrychleji po jejich vydání s ohledem na čtenáře a politickou orientaci listu, od sedmdesátých let se výrazněji šíří též formy kritiky profesionální (učenecké), pěstované v kulturních časopisech, s ambicí zasadit dílo na základě estetického soudu do širšího kontextu dobové umělecké tvorby (HRDINA 2024, s. 241–244). Již jsme zmínili, že *Věstník bibliografický*, který se posléze rovněž snažil tento typ kritiky pěstovat,⁴¹ Rüfferovo dílo netupil coby ostrakizovanou „dryáčnickou literaturu“. O posouzení jeho tvorby – bez ohledu na

výsledek zhodnocení – ale české kulturní časopisy neměly zájem. Domníváme se, že tato okolnost symptomaticky ukazuje Rüfferovo marginální postavení v českém literárním poli coby spisovatele, bez ohledu na jeho zabudování do české a českoněmecké žurnalistiky.

Jeho dílu se však alespoň příležitostně dostalo posouzení v prestižním lipském časopise *Blätter für literarische Unterhaltung*. Vedle již zmíněného jednoznačného odmítnutí raných dramatických pokusů (ANONYM 1862, s. 860) a naopak pochválené analýzy prusko-francouzské války (BERNECK 1871, s. 330–331) stojí za pozornost recenze dvou Rüfferových románů. Hodnocení obou děl přitom bylo velice rozporuplné: August Loën cítil po četbě díla *Jakobiner in Österreich* potřebu až pedanticky vysvětlit, že úloha románu spočívá v „*postupném mravním a estetickém vývoji určitě postavy*“. V Rüfferově díle totiž takový vývoj postav postrádal.⁴² Naopak Hermann Uhde ocenil *Die letzten Tage von Alt-Österreich* (tedy podle *Teplitzer Zeitung* „makulaturu“ ohrožující ženskou mravopověstnost [ANONYM 1874d]) jako naplnění požadavků dobrodružného historického románu, který přináší čtenáři zábavu.⁴³ V zásadě jej podobně jako české anonce *Spiknutí židů v Praze* hodnotil jako kvalitní konkurenci nekvalitnímu brakovému čtivu. Společně se vcelku uznalými komentáři o jeho vojenských pracích tak právě tento referát ukazuje, že navzdory ryze komerčnímu charakteru Rüfferova díla jej nelze jednoduše odbýt jako zcela zanedbatelného autora literárního braku.

Žurnalistická kritika politických deníků byla výrazně ovlivněna politickým zaměřením periodika. Tak jako Rüfferovy prózy propagoval staročeský tisk, zatracovaly jej žurnály politických konkurentů, jejichž výroky cílily též na postupy kolportážní literatury, jež Rüffer využíval, zvláště na senzacechtivost a snahu o okamžitou reakci na aktuální poptávku čtenářů. Na účet románu *Zrádce národa* tak Vratislav Kazimír Šembera v *Montags-Revue* konstatoval: „*Eduard Rüffer, psací kulomet, vypálil na Sabinu dávku. Dojemné jsou již názvy kapitol, které má Rüffer hotovy pro celou knihu, ačkoliv nyní pracuje teprve na třetím sešitu. Jak*

³⁷ „*Skrejšowský und Rüffer, Rüffer und Skrejšowský, das ist der Double-Extrait der Prager Schriftstellerei; die vierschrittige Prosa des Einen im flitterhaften Aufputz der Phantasie des Anderen.*“ (KLAAR 1864.)

³⁸ Lokální periodika přitom nečerpala pouze zprávy z Prahy (jako tomu bylo v případě opakovaných útoků proti Skrejšovskému s Rüfferem v *Teplitzer Zeitung*), ale i z Vídně. Zprávu Vídeňské Presse o chystaném Rüfferově románu, jenž měl ústit v odhalení redaktora moravských vládních novin coby vraha (ANONYM 1874b), doslovně převzaly olomoucké noviny *Die neue Zeit* (ANONYM 1874c).

³⁹ V zobrazování Rüffera jako prodloužené ruky Skrejšovského se německý centralistický tisk zcela shodoval i se Šemberovou mladočeskou perspektivou. Výše citovaná poznámka o Rüfferovi coby „románolijci“ ve vídeňské *Montags-Revue* rovněž vyústila ve zdůraznění Rüfferovy podrízenosti vůči Skrejšovskému: „*Tento Rüffer je ale zase poddán J. S. Skrejšovskému, který mu tiskne Vojenskou bibliotéku a další. Zkrátka, jedna špinavá ruka myje druhou.*“ („*Dieser [Rüffer] ist aber wieder seinerseits J. S. Skrejšowsky unterthan, der ihm dessen ‚Militärische Bibliothek‘ druckt u. s. w. Kurz, eine schmutzige Hand wäscht die andere.*“) (ŠEMBERA 1871, s. 5.)

⁴⁰ Thibaudet vymezoval tři základní typy umělecké kritiky podle autorů a jejich publikačních tribun: 1) kritiku spontánní, mluvenou, praktikovanou v salonech a v (denním) tisku, 2) kritiku profesionální, vyslovovanou zpravidla univerzitními profesory, a 3) kritiku umělců (mistrů). (THIBAUDET 1986, s. 15–16.)

⁴¹ Zásadnější prostor byl kritice věnován až od čtvrtého ročníku (1872) a následně po přenesení do Urbánkova vlastního nakladatelství v pátém ročníku, kdy bylo periodikum přejmenováno na *Věstník kritický a bibliografický*, přičemž za kritickou rubriku redakčně odpovídal Otakar Hostinský.

⁴² „*Daß die Aufgabe des Romans in der stufenweisen sittlichen und ästhetischen Entwicklung eines Charakters besteht, und daß auch der historische Roman diese Grundbedingung erfüllen muß – das alles scheint so bekannt und so fest, daß man ordentlich Scheu trägt, es zu wiederholen. Immer wieder aber begegnen wir Romanschriststellern, die über das Wesen des Romans selbst im Unklaren sind. So ist auch in den ‚Jakobinern in Oesterreich‘ von der Entwicklung eines Charakters gar nicht die Rede.*“ (LOËN 1866, s. 412–413.)

⁴³ „*Da ist ein ‚historischer Roman‘, der seinem Namen Ehren macht. Und wir folgen ihm gern, von Blatt zu Blatt steigt unser Vergnügen.*“ (UHDE 1873, s. 588.)

V kněhupectví Aloise Hynka v Praze v Celetné ulici „u českého lva“ vyšly následující velmi zajímavé romány:

<p>Pražský kat. (Páté vydání.) 19 sešitů po 24 kr.</p> <p>Car Ivan Hrozný a jeho doba. 12 sešitů po 24 kr.</p> <p>Upálení mistra Jana Husa aneb Sněm kostnický. 12 sešitů po 24 kr.</p> <p>Zhejralec čili Oběť nevinnosti. Román od dra Liebbacha. 29 seš. po 20 kr.</p> <p>Nevinný odsouzenec čili Hrůzy galejního otroctví. Velmi zajímavý román, vychází v sešitech po 20 kr.</p> <p>Rinalda, banditova nevěsta. Velezajímavý román, vychází v sešitech po 20 kr.</p>	<p>Ke všem těmto románům co přemě krásné obrázky.</p>	<p>Tajemství zpovědnice. (Druhé vydání.) 34 sešitů po 25 kr.</p> <p>Spiknutí Židů v Praze. Od Eduarda Rüffera. 16 sešitů po 25 kr.</p> <p>Morana čili Svět a jeho nicoty. Původní román od Adriána Zelinského. 20 sešitů po 20 kr.</p> <p>Zrádce národa. Historický původní román z nejnovejší doby. 32 sešitů po 25 kr.</p> <p>Videňský kat čili: Tajnosti vídeňských heren a šejdiřských peleši. 29 sešitů po 20 kr.</p> <p>Loupežníci ve fraku a v kutně. Román tento vychází v sešitech po 20 kr.</p>
---	---	---

Obr. 5. Přiznaná, anonymní a pseudonymní díla Eduarda Rüffera a Karla Sabiny v inzerci nakladatelství Aloise Hynka (ANONYM 1875).

vzrušující účinek mají např. následující tituly: ‚Noční pták‘, ‚Policie přece všechno nevidí‘, ‚Hvězdy se pohnuly‘, ‚Moc jistoty‘, ‚Vodník‘, ‚Hrůzy noční‘, ‚Šílená žebračka‘, ‚Sen panny‘, ‚Zatracení!‘ – Ano, zatracení – to je ale román!⁴⁴

Tyto esteticky motivované poznámky, které se vyjadřovaly k Rüfferově pozici v literárním poli, však plynule přecházely k upozorňování na spisovatelovu provázanost s politickými konkurenty, staročechy a až démonickým Skrejšovským. Z pozic vyhroceného nacionalismu byl Rüffer s oblibou ostouzen jako renegát⁴⁵ (podobně jako ho pro změnu čeští nacionalové vítali coby „ztraceného syna“, jenž se rozpomněl na domněly – Rüfferem dokládáný, ale reálně neprokazatelný – český exulantský původ), jako „„Čech“, který mluví více durynsky než německy a více německy než česky.“⁴⁶

Bezvýhradně, až nekriticky pochvalné referáty na Rüfferovy práce jsou roztroušené v regionálních periodikách. Toto konstatování přitom platí nejen pro český (a moravský), ale přinejmenším částečně i pro německočeský krajiný tisk. Rüffer měl zjevně dobré kontakty na severu Čech, zvláště v dolním Polabí.⁴⁷ Na rozdíl od odmítavých referátů v *Teplitzer Zeitung* se v litoměřických (*Leitmeritzer Wochenblatt*), ústeckých (*Aussiger Anzeiger*), děčínských (*Tetschner Anzeiger*, od roku 1867 přejmenovaný na *Tetschen-Bodenbacher Anzeiger*) a také rumburských (*Nordböhmischer Gebirgsbote*) periodicích nacházejí nejen pochvalné anonce jeho děl (ANONYM 1869a), ale též jeho povídky či verše (RÜFFER 1860b; RÜFFER 1866; RÜFFER 1869a; RÜFFER 1869b). *Aussiger Anzeiger* dokonce

⁴⁴ „Eduard Rüffer, die Schreibmitrailleuse, schoß die Ladung gegen Sabina ab. Rührend sind schon allein die Capiteltitel, welche Rüffer für das ganze Buch bereits fertig hat, während er soeben am dritten Hefte schreibt. Welche packende Wirkung üben z. B. folgende Titel: ‚Der Nachtvogel‘, ‚Die Polizei sieht nicht Alles‘, ‚Die Sterne bewegten sich‘, ‚Die Macht der Sicherheit‘, ‚Der Wassermann‘, ‚Die Schrecknisse der Nacht‘, ‚Die wahnsinnige Bettlerin‘, ‚Der Traum der Jungfrau‘, ‚Verflucht!‘ – Ja, verflucht – ist das ein Roman!“ (ŠEMBERA 1872, s. 4.) Názvy kapitol odpovídaly prvnímu dílu *Zrádce národa* (RÜFFER 1873c), až na *Moc jistoty* (*Macht der Sicherheit*), v tomto případě se zjevně jednalo o chybně přeložený (či spíše vysázený) překlad titulu kapitoly *Mocnost krásy*. Mystifikací byla naopak údajná kapitola s názvem *Zatracení!* (*Verflucht!*).

⁴⁵ V *Tagesbote aus Böhmen* se vedle opakovaně připomínaných Karla Slavoje Amerlinga, Františka Augusta Braunera, Josefa Jungmanna či Františka Ladislava Riegra příležitostně ocitl ve variaci výčtu čelných představitelů českého národního hnutí, jejichž německá jména měla prozrazovat jejich německý původ (ANONYM 1866, s. [3]). Podotkněme, že nacionální hledisko, maskované estetickými kritérii, se z české strany pro změnu propisovalo do katalogu „dryáčnických“ nakladatelů. Po Vincenci Pasekovi, který reprezentoval nakladatele, jenž neeticky jedná se svými zaměstnanci, následovali producenti děl, jež byla prezentována jako amorální. U těchto nakladatelů – Zikmunda Bensingera, Anselma Steinhausera a Gustava a Josefa Schalka – byl přitom zmíněn jejich německý, respektive židovský původ (ANONYM 1869–1870, s. 3). U dodatečně zařazeného Aloise Hynka se pak objevilo zjevné zklamání, že se jedná o etnického Čecha (ANONYM 1870d).

⁴⁶ „Ein ‚Čeche‘, der mehr thüringisch als deutsch und mehr deutsch als tschechisch spricht.“ (ANONYM 1861, s. [2].)

⁴⁷ Již od roku 1860 Rüffer publikoval v periodicích *Aussiger Anzeiger* a *Tetschner Anzeiger* (RÜFFER 1860a; RÜFFER 1860b). Ke dvojměsí Děčínu a Podmoklům měl zjevně užší vazby, roku 1869 přednášel pro podmokelský osvětový spolek *Eintracht* (ANONYM 1869b).

zajišťoval distribuci Rüfferovy práce *Die Strategen und die Strategie der neuesten Zeit* (ANONYM 1870a).

Už tato okolnost ukazuje, že otištění pochvalné kritiky bylo spíše než nefalšovaným zájmem vedeno klientelistickými vazbami na jednotlivé listy (či – řečeno s Pierrem Bourdieuem – sociálním kapitálem). Vítězslav Hálek si v téže době stěžoval, že právě „ve venkovských listech (s malými čestnými výminkami) nečteme úvahy jiné, leč takové, které jim dotčení nakladatelé zašlou sami a kteréžto úvahy jsou pak skorem ve všech listech doslovně stejny.“ (HÁLEK 1907, s. 389) Jeho slova potvrzuje dvojí anonce na *Spiknutí židů v Praze*. Chronologicky starší text z klatovského Šumavanu má charakter krátké zasláné zprávy a je zřetelněji formulován jako reklama na předplatné *Čecha* (ANONYM 1872a), o rok mladší zmínka v olomouckém *Našinci*, která již propagovala knižní vydání románu, je stylizována jako zpráva pražského dopisovatele (ANONYM 1873b). Oba texty ovšem zřetelně vycházejí ze společné předlohy, titulující jinak neuvedeného autora v prvním případě jako „jednoho z prvých svých [lidu] básníků“, ve druhém coby „jednoho z prvních spisovatelů českých“.

Studie se pokusila ukázat vnitřní členění českého literárního pole, jeho přechodů a referencí k německému literárnímu poli, pozici umělecké kritiky a nakladatelských domů na příkladu tvorby spisovatele, jenž se vydal cestou produkce literatury s krátkým ekonomickým cyklem, přinášející rychlou výtěžnost, ale záhy upadající do zapomnění. Právě tato pozice však umožňuje lépe sledovat dynamiku vztahů a pozic v poli, nežli je tomu v případě stabilnějších centrálních pozic, obsazených etablovanými a posléze kanonizovanými aktéry.

Publikování na literární periferii, částečně i v anonymním modu, přitom leckdy vedla k paradoxním situacím. V inzertátu Hynkova nakladatelství se vedle mnoha „velmi zajímavých románů“ ocitla *Morana čili Svět a jeho nicoty* od Karla Sabiny, skrytého pod pseudonymem Ariana Želinského. Téhož Sabiny (alias policejního konfidenta Romana), jenž se stal předlohou pro Karla Lapinu, hrdinu anonymně vydaného románu *Zrádce národa*, o němž ale bylo všeobecně známo, že je jeho autorem Eduard Rüffer. Jeho vlastní spolupráce s tajnou policií pod krycím jménem Michel ovšem známa nebyla (PURŠ 1959, s. 14). Obě díla byla anoncována v těsném sousedství (ANONYM 1875).⁴⁸

Prameny:

ANONYM 1861: Ein offenes Sendschreiben an Carl Blind. *Tagesbote aus Böhmen* 10, 23. 6. 1861, č. 171, s. [2].

ANONYM 1862: Dramatische Revue. *Blätter für literarische Unterhaltung* 37, 20. 11. 1862, č. 47, s. 853–861.

ANONYM 1864: Unterhaltung des deutschen Michel mit dem slavischen Hansel. *Leuchtkugeln* 1, 20. 10. 1864, č. 16, s. 62.

ANONYM 1866: Zum Deutschthum in Oesterreich. *Tagesbote aus Böhmen* 15, 29. 8. 1866, č. 239, s. [3].

ANONYM 1869a: Literarisches. *Aussiger Anzeiger* 13, 27. 2. 1869, č. 9, s. 69.

ANONYM 1869b: Stiftungsfest des Fortbildungs-Vereins „Eintracht“ in Bodenbach. *Tetschen-Bodenbacher Anzeiger* 14, 24. 4. 1869, č. 17, s. 218–219.

ANONYM 1869–1870: Literární dryáčnictví. *Věstník bibliografický* 1, 1869, č. 5, s. 39–40; č. 6, s. 56–57; 2, 1870, č. 1, s. 2–4; č. 2, s. 20–21; č. 5, s. 73–74.

ANONYM 1870a: Annonce. *Aussiger Anzeiger* 14, 29. 1. 1870, č. 5, s. 40.

ANONYM 1870b: Literatura česká. *Věstník bibliografický* 2, 1870, č. 3, s. 40.

ANONYM 1870c: Aus dem Gerichtssaale. *Die Presse* 23, 30. 6. 1870, č. 178, s. 5.

ANONYM 1870d: Literární dryáčnictví. *Věstník bibliografický* 2, 1870, č. 10, s. 171–172.

ANONYM 1870e: Der deutsch-französische Krieg im Jahre 1870. *Der Kamerad* 9, 8. 12. 1870, č. 196, s. 6.

ANONYM 1870f: Ze severní Moravy. *Pokrok* 2, 8. 12. 1870, č. 335, s. [4].

ANONYM 1871a: Válka francouzsko-německá roku 1870. 3. sešit. *Žižka* 2, 1871, č. 1, s. 8.

ANONYM 1871b: Otevřený list. *Čech* 3, 11. 5. 1871, č. 47, s. 231.

ANONYM 1872a: Zasláno. *Šumavan* 5, 2. 3. 1872, č. 9, s. 92.

ANONYM 1872b: Die letzten Tage von Alt-Österreich. *Čech* 4, 20. 4. 1872, č. 91, s. [4].

ANONYM 1872c: „Die letzten Tage Alt-Oesterreich’s“. *Obrazy života* 2, 1871–1872, č. 16, 29. 5. 1872, s. 254.

ANONYM 1872d: Dryáčnická literatura. *Čech* 4, 19. 9. 1872, č. 215, s. 3.

ANONYM 1873a: Spiknutí židů v Praze. *Čech* 5, 28. 1. 1873, č. 22, s. [4].

ANONYM 1873b: V Praze 5. února. *Našinec* 5, 7. 2. 1873, č. 17, s. [1].

ANONYM 1873c: Zprávy osobní. *Pokrok* 5, 18. 4. 1873, č. 106, s. [4].

ANONYM 1873d: Prag, 21. November. *Teplitzer Zeitung* 4, 23. 11. 1873, č. 138, s. [2].

ANONYM 1873e: Našemu čtenářstvu. *Čech* 5, 21. 12. 1873, č. 293, s. [1].

ANONYM 1874a: Z Prahy. *Podřipan* 5, 23. 1. 1874, č. 2, s. [3].

⁴⁸ Hynek nadto Sabinovu *Moranu* propagoval tím způsobem, že otisk prvních šesti stránek tohoto románu na ukázkou vložil do 22. sešitu *Zrádce národa* (PURŠ 1959, s. 14).

ANONYM 1874b: Prag, 4. August. *Die Presse* 27, 6. 8. 1874, č. 214, s. 3.

ANONYM 1874c: Redacteur als Mörder. *Die neue Zeit* 27, 7. 8. 1874, č. 180, s. [5].

ANONYM 1874d: Prager Brief. *Teplitzer Zeitung* 5, 20. 9. 1874, č. 111, s. [1].

ANONYM 1875: V kněžkupectví Aloise Hynka v Praze v Celetné ulici „u českého lva“ vyšly následující velmi zajímavé romány. In: ZÁKREJS, František (ed.). *Posel z Prahy. Kalendář zábavný a poučný na přestupný rok 1876*. Praha: I. L. Kober, [1875], s. 152.

ANONYM 1876a: Vlastenecký kalendář / Deutscher Hauskalender. *Politik* 15, 27. 9. 1876, č. 267, s. 8.

ANONYM 1876b: Grüß dich Gott! *Saazer Hopfenzeitung und Lokal-Anzeiger für Kaaden, Podersam, Postelberg, und Saaz* 11, 5. 10. 1876, č. 80, s. [4].

ANONYM 1877a: Literatura. *Budivoj* 13, 13. 5. 1877, č. 38, s. [2].

ANONYM 1877b: Velezdařilá podobizna: „Car Alexander II.“ *Čech* 9, 22. 6. 1877, č. 141, s. [4].

ANONYM 1878a: Eduard Rüffer. *Posel z Prahy* 10, 17. 11. 1878, č. 279, s. [2].

ANONYM 1878b: Úmrtí. *Moravská orlice* 16, 19. 11. 1878, č. 266, s. 2.

ANONYM 1878c: Das Leichenbegängniß des Schriftstellers Eduard Rüffer. *Bohemia* 51, 20. 11. 1878, č. 321, s. 6.

ANONYM 1878d: Úmrtí. *Budivoj* 14, 21. 11. 1878, č. 93, s. [2].

ARBES 1957: ARBES, Jakub. K. V. Šembera contra J. S. Skrejšovský. In: ARBES, Jakub (ed.). *Z ovzduší politiky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957, s. 7–122.

BALDAMUS 1882: BALDAMUS, Eduard. *Hinrichs' Repertorium über die nach den halbjährigen Verzeichnissen 1876–1880 erschienenen Bücher, Landkarten etc.* Leipzig: J. C. Hinrichs, 1882.

BERNECK 1871: BERNECK, Karl Gustav von. Der deutsch-französische Krieg. *Blätter für literarische Unterhaltung* 46, 18. 5. 1871, č. 21, s. 325–331.

HÁLEK 1907: HÁLEK Vítězslav. Naše literární trhy. In: VOBORNÍK, Jan (ed.). HÁLEK, Vítězslav. *Sebrané spisy* 4. Praha: B. Kočí, 1907, s. 387–394.

HOLEČEK 1925: HOLEČEK, Josef. *Pero. Román – paměti* 4. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1925.

JEŽEK 1881: JEŽEK, Jan. *Naše hroby. Stručné životopisy spisovatelů a umělců českých, jichž těla na hřbitvech pražských odpočívají*. Praha: A. Storch syn, 1881.

KLAAR 1864: KLAAR, Alois. Prager Wochenrevue. *Tagesbote aus Böhmen* 13, 11. 10. 1864, č. 244, s. [1] [publikováno anonymně].

KLAAR 1868: KLAAR, Alois. Prager Wochenrevue. *Tagesbote aus Böhmen* 17, 28. 7. 1868, č. 207, s. [1] [publikováno anonymně].

LOËN 1866: LOËN, August von. Romane und Erzählungen. *Blätter für literarische Unterhaltung* 41, 28. 6. 1866, č. 26, s. 411–413.

NERUDA 1955: NERUDA, Jan. Eduard Rüffer. In: NOVOTNÝ, Miloslav (ed.). NERUDA, Jan. *Podobizny* 3.

Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 34–35.

RÜFFER 1860a: RÜFFER, Eduard. Wappenspruch. *Tetschner Anzeiger* 5, 12. 5. 1860, č. 19, s. 168.

RÜFFER 1860b: RÜFFER, Eduard. Aus einem finstern Grunde. *Aussiger Anzeiger* 4, 5. 5. 1860, č. 18, s. 76; 19. 5. 1860, č. 20, s. 87–88; 2. 6. 1860, č. 22, s. 96.

RÜFFER 1864: RÜFFER, Eduard (ed.). *Österreichischer Reform-Kalender*. Prag: A. G. Steinhauser, 1864.

RÜFFER 1865a: RÜFFER, Eduard. *Aus den Papieren eines Todten*. Prag: A. G. Steinhauser, 1865.

RÜFFER 1865b: RÜFFER, Eduard. *Der letzte Römer*. Prag: A. G. Steinhauser, 1865.

RÜFFER 1865c: RÜFFER, Eduard. *Die Jakobiner in Österreich*. Prag: A. G. Steinhauser, 1865.

RÜFFER 1866: RÜFFER, Eduard. Zu Deinem Banner Oesterreich. *Nordböhmischer Gebirgsbote* 10, 14. 4. 1866, č. 30, s. 118.

RÜFFER 1869a: RÜFFER, Eduard. Eine zarte, weiße Rose. *Leitmeritzer Wochenblatt* 14, 7. 2. 1869, č. 6, s. 45.

RÜFFER 1869b: RÜFFER, Eduard. Erinnerung. *Tetschen-Bodenbacher Anzeiger* 14, 1. 5. 1869, č. 18, s. 237.

RÜFFER 1873a: RÜFFER, Eduard. Čtenářům! *Vlast'* 3, 30. 9. 1873, č. 39, s. 305.

RÜFFER 1873b: RÜFFER, Eduard. *Svatojanské proudy*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1873.

RÜFFER 1873c: RÜFFER, Eduard. *Zrádce národa* 1, Praha: Al. Hynek, 1873 [publikováno anonymně].

RÜFFER 1874: RÜFFER, Eduard. *Nevěsta husitská*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1874.

RÜFFER 1875: RÜFFER, Eduard. *Děti soumraku*. Praha: s. n., [1875].

RÜFFER 1878a: RÜFFER, Eduard. *Der russisch-türkische Krieg*. Prag: Alois Hynek, [1878].

RÜFFER 1878b: RÜFFER, Eduard. *König Victor Emanuel in seinem Leben und Walten*. Wien – Pest – Leipzig: A. Hartleben, 1878.

RÜFFER 1878c: RÜFFER, Eduard. *Land und Leute von Bosnien und der Hercegovina*. Prag: Carl Bellmann, 1878.

RÜFFER 1878d: RÜFFER, Eduard. *Plevno. Ein Denkstein der modernen Kriegsgeschichte*. Prag: Carl Bellmann, 1878.

RÜFFER 1878e: RÜFFER, Eduard. *Válka rusko-turecká*. Praha: Alois Hynek, [1878].

RÜFFER 2024: RÜFFER, Eduard. *Válka slovansko-muslimská* 1. Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2024.

ŠEMBERA 1871: ŠEMBERA, Vratislav Kazimír. Intime Briefe aus Prag. *Montags-Revue* 2, 8. 5. 1871, č. 19, s. 4–7 [publikováno anonymně].

ŠEMBERA 1872: ŠEMBERA, Vratislav Kazimír. Intime Briefe aus Prag. *Montags-Revue* 3, 18. 11. 1872, č. 47, s. 3–4 [publikováno anonymně].

UHDE 1873: UHDE, Hermann. Historische Romane. *Blätter für literarische Unterhaltung* 48, 11. 9. 1873, č. 37, s. 587–588.

Sekundární literatura:

BOURDIEU 1998: BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998.

- BOURDIEU 2010:** BOURDIEU, Pierre. *Pravidla umění. Geneze a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010.
- BROADY 2013:** BROADY, Donald. Sada náčiní pro studia pole. *Slovo a smysl* 10, 2013, č. 20, s. 323–329.
- CIBULKA – HLAVAČKA – DROBESCH 2014:** CIBULKA, Pavel – HLAVAČKA, Milan – DROBESCH, Werner. Proměny politiky: Od absolutismu ke konstitucionalismu. In: HLAVAČKA, Milan (ed.). *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době 1*. Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i., 2014, s. 37–206.
- FILIPOWICZ 2016:** FILIPOWICZ, Marcin. Česká národní armáda pro záchranu habsburské říše. In: PETRBOK, Václav – PETRASOVÁ, Taťána – MACHALÍKOVÁ, Pavla (edd.). *Neviditelná loajalita? Rakušané, Němci, Češi v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2016, s. 79–85.
- FUTTERA 2024a:** FUTTERA, Ladislav. Koalice liberalismu a nacionalismu. In: SMYČKA, Václav – PETRBOK, Václav (edd.). *Tvoření literaturou. Společné dějiny české a německy psané literatury českých zemí (1760–1920)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024, s. 295–316.
- FUTTERA 2024b:** FUTTERA, Ladislav. Nakladatelská reklama kontra literární kritika? In: HRDINA, Martin (ed.). *Kritika a autonomie českého umění (1859–1892)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024, s. 165–195.
- FUTTERA 2025:** FUTTERA, Ladislav. „Knihy, jež poznamenány jsou hvězdičkou, vřele čtenářstvu poručeny činíme.“ Věstník bibliografický jako nástroj kultivace českého knižního trhu. In: PIORECKÁ, Kateřina – HRDINA, Martin – BENDOVIČ, Eva (edd.). *Trh a kapitál v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2025, s. 183–194.
- HOLANOVÁ 2015:** HOLANOVÁ, Markéta. Ukrutný konec čtenáře krváků. Kampaň F. A. Urbánka proti kolportážním románům jako případ morální paniky. In: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel (edd.). *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014 1*. 1749–1938. Praha: Academia – Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2015, s. 589–603.
- HOMOLA 1985:** HOMOLA, Oleg. Karel Bellmann. In: FORST, Vladimír (ed.). *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 1*, A–G. Praha: Academia, 1985, s. 180–181.
- HOMOLA 1993:** HOMOLA, Oleg. Alois Hynek. In: FORST, Vladimír (ed.). *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/I*, H–J. Praha: Academia, 1993, s. 378–382.
- HRDINA 2021:** HRDINA, Martin. Autonomizace české literatury. Historické vymezení události a zkoumání jejího průběhu na příkladu kritiky. *Česká literatura* 69, 2021, č. 1, s. 5–32.
- HRDINA 2024:** HRDINA, Martin (ed.). *Kritika a autonomie českého umění (1859–1892)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024.
- CHARYPAR 2015a:** CHARYPAR, Michal. Kauza Arbes. Cenzura jako zkušenost zodpovědného redaktora a jako téma spisovatele. In: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel (edd.). *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014 1*. 1749–1938. Praha: Academia – Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2015, s. 563–577.
- CHARYPAR 2015b:** CHARYPAR, Michal. Vyobcován z národa. Cenzurní aspekty „národního soudu“ nad Karlem Sabinou. In: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel (edd.). *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014 1*. 1749–1938. Praha: Academia – Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2015, s. 579–588.
- JURT 1995:** JURT, Joseph. *Das literarische Feld. Das Konzept Pierre Bourdieus in Theorie und Praxis*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995.
- KASZYŃSKI 2012:** KASZYŃSKI, Stefan Hubert. *Kurze Geschichte der österreichischen Literatur*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2012.
- KREJČÍ 1955:** KREJČÍ, Karel. *Kapitoly o Jakubu Arbesovi*. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- KUNC 1971:** KUNC, Jaroslav. „Krvavý román“ a boj bibliografa F. A. Urbánka proti němu v letech 80. minulého století. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C – Literární historie* 16, 1971, č. 2, s. 107–113.
- KUSÁKOVÁ 2006:** KUSÁKOVÁ, Lenka. Eduard Rüffer. In: LUDVOVÁ, Jitka (ed.). *Hudební divadlo v českých zemích. Osobnosti 19. století*. Praha: Divadelní ústav – Academia 2006, s. 455–456.
- LOTMAN 1994:** LOTMAN, Jurij Michajlovič. *Text a kultura*. Bratislava: Archa, 1994.
- MOCNÁ 2018:** MOCNÁ, Dagmar. Vratislav Kazimír Šembera: renegát nebo nezávislý intelektuál? In: HRABAL, Jiří (ed.). *Role středoevropského spisovatele-intelektuála ve zlomových okamžicích dějin*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2018, s. 75–84.
- OSTERKAMP 2022:** OSTERKAMP, Jana. *Řád v rozmanitosti: dějiny federalismu v habsburské monarchii od doby předbřeznové do roku 1918*. Praha: Argo, 2022.
- PEŠAT 2000:** PEŠAT, Zdeněk. Eduard Rüffer. In: OPELÍK, Jiří (ed.). *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/II*, P–Ř, s. 1320–1321.
- PETRBOK 2011:** PETRBOK, Václav. David Kuh and Jan Neruda. *Judaica Bohemiae* 46, 2011, č. 11, s. 95–126.
- POLÁK 1959:** POLÁK, Karel. Šemberovy „Důvěrné listy z Prahy“, J. S. Skřejšovský a Jan Neruda. In: POLÁK, Karel (ed.). *Z doby Nerudovy. Příspěvky k dějinám českého života kulturního a společenského v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století*. Praha: ČSAV, 1959, s. 221–272.
- PURŠ 1959:** PURŠ, Jaroslav. *K případu Karla Sabiny*. Praha: ČSAV, 1959.
- ROB 1966:** ROB, Walter. Hartleben, Adolf. In: STOLBERG-WERNIGERODE, Otto zu (ed.). *Neue deutsche Biographie 7*. Berlin: Duncker & Humblot, 1966, s. 720.
- SEKERA 2005:** SEKERA, Martin. Skřejšovský, Jan Stanislav. In: CSENDES, Peter – GRÖSSING, Helmuth – LEBENSAFT, Elisabeth (edd.). *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950 12*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2005, s. 335.
- SKRAMOUŠSKÝ 2012:** SKRAMOUŠSKÝ, Jan. Ruský úspěch Silvestra Krnky. *Historie a vojenství* 61, 2012, č. 1, s. 85–107.
- SMYČKA 2021:** SMYČKA, Václav. Pražský židovský

hřbitov. Život jednoho mýtu. *Dějiny a současnost* 43, 2021, č. 8, s. 10–12.

SMYČKA 2022: SMYČKA, Václav. Obezřetnosti není nikdy dost! O poetice spiknutí, konspiracích a literatuře. *Host* 38, 2022, č. 7, s. 28–33.

SMYČKA 2024: Smyčka, Václav. Úvod. In: SMYČKA, Václav – PETRBOK, Václav (edd.). *Tvoření literaturou. Společné dějiny česky a německy psané literatury českých zemí (1760–1920)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024, s. 7–28.

ŠÍSTEK 2011: ŠÍSTEK, František. *Junáci, horalé a lenoši: obraz Černé Hory a Černohorců v české společnosti (1830–2006)*. Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i., 2011.

THIBAUDET 1986: Thibaudet, Albert. *Román a kritika*. Praha: Odeon, 1986.

TOPOR 2016: TOPOR, Michal. Alfred Klaar aneb průhledy do raných pater stavby a budovy „pražského Karpelese“. In: PETRBOK, Václav – PETRASOVÁ, Taťána – MACHALÍKOVÁ, Pavla (edd.). *Neviditelná loajalita? Rakušané, Němci, Češi v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2016, s. 321–330.

VELEK 2016: VELEK, Luboš. Německý tisk české Národní strany. K prehistorii Skrejšovského deníku Politik. In: KOPIČKA, Petr (ed.). *Fontes ipsi sitiunt. Sborník prací k sedmdesátinám archiváře a historika Eduarda Mikuška*. Litoměřice: Státní okresní archiv v Litoměřicích – Praha: Scriptorium, 2016, s. 197–212.

VELEK 2021: VELEK, Luboš. Soupeření o post nejzdárnějšího syna národa českého: Rieger versus Skrejšovský. In: PAVLÍČEK, Viktor – VELEK, Luboš (edd.). *Vůdce národa. František Ladislav Rieger a jeho místo v české politice,*

kultuře a vědě. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2021, s. 240–269.

VELEK 2025: VELEK, Luboš. Mediální byznys v Čechách na příkladu tiskového impéria Jana S. Skrejšovského. In: PIORECKÁ, Kateřina – HRDINA, Martin – BENDOVIÁ, Eva (edd.). *Trh a kapitál v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2025, s. 137–159.

WEINBERG – WUTSDORFF 2022: WEINBERG, Manfred – WUTSDORFF, Irina. Koncepty prostoru. In: BECHER, Peter – HÖHNE, Steffen – KRAPPMANN, Jörg – WEINBERG, Manfred (edd.). *Kompendium německé literatury českých zemí*. Praha: Academia, 2022, s. 81–89.

ZACH 2008: ZACH, Aleš. Fr. A. Urbánek. In: MERHAUT, Luboš (ed.). *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/II, U–Ž. Dodatky A–Ř*. Praha: Academia, 2008, s. 1129–1136.

Internetové zdroje:

RÜFFER, Eduard. *Válka rusko-turecká* [online]. Vojenský historický ústav [Cit. 15. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/book/ruffer-eduard-valka-rusko-turecka/>

Ladislav Futtera

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Katedra českého jazyka a literatury
Studentská 2
461 17 Liberec 1